

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Drogi od naturalizmu

Proza Adolfa Dygasińskiego

W rozprawie stawiam tezę, że Adolf Dygasiński widział świat niezmiennie w ten sam, naturalistyczny sposób. Uznaję, że twórczość pisarza każdorazowo umiejscowiona jest w kontekście filozofii naturalistycznej, różne są natomiast zastosowane przez niego w konkretnych tekstach języki wyrażania naturalistycznej wiedzy o świecie. Niekiedy funkcjonują one w zgodzie z wyróżnikami naturalizmu, innym razem – w pozornej niezgodzie.

W swojej pracy, w odniesieniu do wybranych tekstów pisarza, staram się zrekonstruować i zinterpretować właściwe mu projekty literacko-kulturowe, wyrażone za pomocą charakterystycznych dla niego „języków”, które pozwoliły mu na poszerzenie przestrzeni znaczeniowej naturalizmu. Szeroki system odniesień, nie tylko historyczno-literackich, ale także historyczno-kulturowych, społecznych czy nawet gospodarczych, w jakim odczytuję teksty pisarza, zdeterminował wybraną przeze mnie w niniejszej pracy metodę badawczą, którą jest poetyka kulturowa.

Każdy z trzech rozdziałów pracy jest ilustracją użycia różnych języków opisu naturalistycznie pojmowanego świata w twórczości Adolfa Dygasińskiego. W swojej pracy opieram się na wybranych tekstach literackich pisarza. Przedmiotem interpretacji szczegółowych jest przede wszystkim niezwykle różnorodna twórczość prozatorska pisarza (szczególnie inspirowana ludowością), zwłaszcza teksty: powieści wiejskich (*Właściciele*, *W Swojczy*), stylizowanych albertusów, *Cudownych bajek*, *Beldonka*. Utwory te pokazują możliwe drogi, jakie otwiera przed pisarzem naturalizm. Pozostałe teksty prozą (powieści, nowele), korespondencja, artykuły publicystyczne z zakresu: pedagogiki, filozofii, literatury, kultury są istotnym, maksymalnie wyzyskanym kontekstem interpretacyjnym. Oczywistym

punktem odniesienia są dla mnie teksty autorów współczesnych Dygasińskiemu, jak również jego bezpośrednich następców. W pracy wykorzystane zostały zarówno polemiczne, jak i współbrzmiające z rozpoznaniem Dygasińskiego, głosy: Marii Konopnickiej, Władysława Reymonta, Stanisława Witkiewicza, Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Wacława Sieroszewskiego, Jana Grabowskiego.

Niniejsza praca ma na celu udowodnienie, że różnorodne teksty Adolfa Dygasińskiego są odzwierciedleniem jego głęboko naturalistycznej postawy, która daje mu możliwość swobodnego poruszania się w przestrzeni różnych dziedzin wiedzy, rozwijających się ówczesnie w obszarze poszukiwań naturalistycznych. Nowa humanistyka, ukonstytuowana na gruncie myślenia naturalistycznego, pozwala traktować naturalizm jako wyzwanie, które stanęło przed Adolfem Dygasińskim, a dotyczyło obu obszarów definicyjnych pojęcia (w wąskim znaczeniu prądu oraz szeroko rozumianej postawy światopoglądowej).

Przyjęcie założenia o naturalistyczności postawy i twórczości Dygasińskiego pozwoliło mi na wysnucie wniosku, że naturalistyczny światopogląd (jako niezbywalny składnik jego twórczości) różnymi drogami prowadzi pisarza ku nowocześnie pojmowanej antropologii, która (pod koniec XIX wieku) dopiero kształtuje się jako nauka o kulturze, dziedzina wiedzy badająca człowieka we wszystkich dostępnych obszarach jego istnienia.

Katarzyna Szwed-Stępińska